

Død, oppstandelse og himmelfart: Bruce Springsteens religiøse billedbruk på *The Rising*

Robert W. Kvalvaag

Sommeren 2002 utga Bruce Springsteen albumet The Rising. Dette var hans respons på de dramatiske hendelsene i USA 11. 9 2001. I dette kapitlet ser jeg nærmere på hva slags religiøse bilder Springsteen bruker på The Rising. Hvordan bruker han det religiøse språket for å formidle trøst, håp og tro på fremtiden? Hva skiller Springsteens respons på 11.9 fra andre artisters respons på samme hendelse? Hvorfor ble han invitert til å delta på minnekonserten for 22. juli på Rådhusplassen i Oslo 2012? Og hvilken rolle spiller Springsteen for mange mennesker i Norge etter 22. juli?

Innledning

Som en del av ettårsmarkeringen etter terrorangrepene i Oslo og på Utøya ble det 22. juli 2012 arrangert en minnekonsert på Rådhusplassen i Oslo. Konserten ble produsert av NRK på oppdrag fra regjeringen ved Kulturdepartementet. Arrangøren sendte en skriftlig henvendelse til Bruce Springsteen, og inviterte ham til å delta på konserten. I flere uker gikk det rykter om at han hadde sagt ja til å bidra på markeringen. Men ikke alle var like begeistret for dette. Ville ikke Springsteen bare med sitt blotte nærvær

bidra til å ta oppmerksomheten bort fra det som konserten egentlig skulle handle om: å minnes de døde og å markere samhold?

Ryktene viste seg å være sanne. Et stykke ut i konserten kommer Springsteen sammen med Steven van Zandt ut på scenen med munnsspill og kassegitar. Før han begynner å synge fremfører han en liten tale han har forberedt som introduksjon til sangen: «Jeg og Steve er beæret over å få være med her i kveld. For alle oss som elsker demokrati og toleranse, var dette en nasjonal tragedie. Jeg vil sende denne låta ut som en bønn om en fredfull fremtid for Norge, og til familiene som mistet noen de var glad i» (Østbø, 2013, s. 251). Deretter gjør de en lavmælt og inderlig versjon av den gamle borgerrettssangen «We Shall Overcome»:

We shall overcome (3x)

We'll walk hand in hand (3x)

We shall live in peace (3x)

We are not afraid (3x)

Når Springsteen skifter grep på gitaren og begynner å spille, låter det imidlertid ikke helt som det skal: «Det er en klassisk amatørtabbe han har begått. Capoen han har festet på tredje bånd sitter feil, slik at de tynne strengene ikke kan klinge fritt med mindre han har fingrene på dem» (Thyvold 2012, s. 338). Til tross for det noe ustemte gitarspillet later det til at det store menneskehavet er svært takknemlig for at han i det hele tatt er på Rådhusplassen denne kvelden:

Bruce Springsteen er kommet dit han på et merkelig vis hører hjemme. På Rådhusplassen er han en del av en samlet nasjon. 'Vi skal klare det', synger han til et publikum som gjennom et år med tårer, blomster, minnehøytideligheter, selvgransking og rettssak, tror på de ordene allerede (Thyvold, 2012, s. 338).

Det er flere grunner til at nettopp Springsteen ble invitert til å delta på minnekonserten for 22. juli. For det første fant minnekonserten sted dagen etter hans konsert på Valle Hovin i Oslo. For det andre er han svært populær og nyter stor anerkjennelse i Norge. For det tredje fikk Springsteen en sentral rolle i den amerikanske kulturen etter 11. september 2001. Gjennom sine konserter og ikke minst i de sangene han skrev, viste han empati og framsto som en samlende kraft. Dette kommer tydeligst til uttrykk gjennom albumet *The Rising*, som han utgav sommeren 2002. Det er mange ulike stemmer på *The Rising*, men alle reflekterer på en eller annen måte det som skjedde 11. september 2001, en dag da livet begynte på nytt, men med mange ubesvarte

spørsmål. Springsteen byr på 15 «meditasjoner», hvor han forsøker å trøste de som sørger, og skape mening ut av det meningsløse. Han bruker bilder fra sin katolske oppvekst, samtidig som han tilhører en lang tradisjon av låtskrivere som benytter seg av et religiøst språk for å uttrykke en eksistensiell tilstand eller erfaring. Musikalsk inneholder *The Rising* elementer fra både blues, gospel og rock, men det er først og fremst tekstene som fungerer som meningsbærende komponenter. Jeg har derfor valgt å fokusere mer på tekstene enn på det musikalske uttrykket.

En by i ruiner

22. juli 2011, kl. 15.24, befant jeg meg i musikkavdelingen på Deichmanske bibliotek, noen hundre meter fra der bomben gikk av i regjeringskvartalet. Det synet som møtte meg da jeg gikk ut av biblioteket og fikk se ødeleggelser på nært hold, gjorde et sterkt inntrykk. Etter dette fikk den siste sangen på *The Rising*, «My City of Ruins», ny betydning, og den hjalp meg til å bearbeide de grusomme hendelsene 22. juli.

Lørdag 21. juli 2012 spilte Bruce Springsteen og The E Street Band for 40 000 mennesker på Valle Hovin i Oslo. Blant sangene han spilte var «My City of Ruins», som han introduserte slik: «Dette er en sang jeg skrev til min hjemby da den kjempet for å komme seg på beina. Etter hvert ble det mange flere farvel til mennesker vi mistet. De vi har mistet er med oss i kveld. Jeg hører dem i stemmene deres. Dette er til dere, Oslo». Dagbladet beskrev publikums reaksjon slik: «40.000 hender holdes høyt på Valle Hovin, og taket som ikke er der, løftes. 'Come on, rise up!', synger Springsteen gang på gang fra scenen. Tårene melder seg i øynene til publikum» (Dagbladet 22.7, 2012).

«My City of Ruins» ble opprinnelig skrevet til byen Asbury Park i New Jersey. Det var i denne byen Springsteen slo gjennom tidlig på 70-tallet. På 90-tallet forfalt Asbury Park både sosialt og økonomisk. Men sangen fikk ny betydning og aktualitet etter 11. september. Fortelleren i «My City of Ruins» forsøker å oppmuntre innbyggerne i en by som mangler håp og tro, til å reise seg fra asken og støvet. Fortelleren inviterer en som er døende til å komme til «the rising, as if it's a religious ritual of rebirth» (Murphy, 2012, s. 187).

Sangen begynner med to vers som beskriver forfallet i byen: «The boarded up windows, the empty streets, while my brother's down on his knees». Hvert vers ender med en følelse av oppgitthet og tristhet: «My City of

Ruins». Men umiddelbart etter denne depressive beskrivelsen kommer oppfordringen «Rise up!», som gjentas åtte ganger. Fortelleren er tyngt av sorg, samtidig som han oppmuntrer sin by og sitt land til å begynne helbredelsesprosessen. Invitasjonen til å overvinne desperasjonen understrekes av refrengene, som oppfordrer lytteren til «å stå opp» («rise up»). «My City of Ruins» har et klart gospelpreg, og munner ut i følgende bønn:

With these hands
We pray for your love, Lord
We pray for the lost, Lord
We pray for this world, Lord
We pray for the strength, Lord

Den som ber om styrke og kjærlighet er «vi», det vil si fellesskapet av mennesker som trenger hverandre for å komme videre i livet. «Vi» ber for de som er «lost», og for hele verden. De som er «lost» kan være de som er døde, men det kan også betegne alle mennesker som har gått seg vill og mistet livsgnisten. Når koret synger «we pray for this world, Lord», viser det at denne bønningen omfatter alle mennesker, ikke bare de som ble rammet av terrorhandlingen 11. september 2001. Derfor fikk «My City of Ruins» fornyet aktualitet i forbindelse med orkanen Katharinas herjinger i New Orleans i 2005, og i forbindelse med terrorhandlingen i Oslo sommeren 2011.

11. september 2001

Monmouth er et fylke i den amerikanske delstaten New Jersey. Her ligger både den lille byen Freehold, hvor Springsteen ble født og vokste opp, og Colts Neck, hvor han bodde i 2001, og hvor han fortsatt bor. Av dem som døde da World Trade Center kollapset kom 158 fra Monmouth. Ingen andre fylker i New Jersey mistet så mange innbyggere. Det var den nordøstlige delen av Monmouth County som ble hardest rammet. Dette var Springsteens hjembane, og flere av ofrene denne septemberdagen i 2001 var naboene hans.

11. september 2001 befant Springsteen seg på en bro i New Jersey. Han så røyken velte uventet høyt over hans sedvanlige utsikt over Manhattan. Hva var det som skjedde? En mann som kjørte forbi, rullet ned vinduet og ropte til ham: «Bruce, vi trenger deg nå» (Østbø, 2013, s. 163). Hans umiddelbare reaksjon var å delta på innsamlingsaksjoner og veldedighetskonserter, både lokalt og nasjonalt. Men det denne ukjente mannens oppfordring pekte mot

var noe annet: å lage ny musikk som på en eller annen måte kunne formidle noe viktig og meningsfullt i alt det tragiske og meningsløse som hadde skjedd. Under et gatemarked i Rumson, der skoleelever forsøkte å skaffe penger til familiene til lokale omkomne, ble han spurt direkte om han tenkte å skrive nye sanger om tragedien. Springsteen svarte: «Vi har mistet mange. Om musikk kan hjelpe, skal vi gjøre det» (Dolan, 2012, s. 349, oversatt av Tom Thorsteinsen).

Allerede ti dager etter angrepene fant den første store veldedighetskonserteren sted. *America: A Tribute to Heroes* ble sendt over alle de fire store TV-nettverkene i USA, og Springsteen ble bedt om å spille åpningsnummeret. Han valgte å fremføre den tre år gamle sangen «My City of Ruins», med akustisk gitar og munnspill som eneste instrumenter. Fremføringen gjorde et sterkt inntrykk på publikum, og det var de færreste som ikke trodde at den var skrevet for anledningen. Etter dette gikk han i gang med å lage et nytt album, som etter hvert fikk tittelen *The Rising*. Det tok nesten ett år fra 11. september til albumet var klart. Flere av sangene ble skrevet lenge før 11. september 2001, men de hadde tema som gjorde at de passet til *The Rising*s overgripende tematikk. Flere andre artister skrev enkelt-sanger om 11. september, men Springsteen ga ut et helt album.

Umiddelbart etter 11. september begynte Springsteen å jobbe med en ny sang, som fikk tittelen «Into the Fire». Av alle sangene på *The Rising* er det denne som kanskje er mest direkte knyttet til angrepet på World Trade Center. Tekstens jeg-person henvender seg til en brannmann som omkom mens han var på vei opp trappene i et av tårnene. Perspektivet i teksten er altså ikke brannmannens, men heller kona eller kjæresten hans, som ser det som skjedde fra utsiden. Sangen begynner med bilder som beskriver tvillingtårnene som raste sammen, og den allestedsnærværende døden: «The sky was falling and streaked with blood». Kona eller kjæresten sier at hun hørte brannmannen rope ut hennes navn, men deretter forsvant han «into the dust, up the stairs, into the fire.» Hun sier hun ønsker å oppleve hans nærhet: «I need your kiss», men hun forstår samtidig at «love and duty called you someplace higher». Ordet «higher» er viktig. Det kan oppfattes bokstavelig: høyere oppover i trappene, høyere opp i bygningen, men det kan også forstås åndelig, om det aller høyeste, det vil si himmelen.

«Into the Fire» er en typisk Springsteen-låt, med undergang og blåtoner i versene, mens refrenget er håpefullt:

May your strength give us strength

May your faith give us faith

May your hope give us hope

May your love give us love

Om denne sangen har Springsteen selv uttalt at versene er blues, mens refrenget er gospel (Springsteen, 2003, s. 305). Refrenget uttrykker en bønn om styrke, tro, håp og kjærlighet. Bønnen er ikke rettet til en Gud, men til medmennesker. Det er en bønn om at brannmennesenes selvoppofrende handling må inspirere de som overlevde, slik at «vi» kan hente styrke, tro, håp og kjærlighet fra deres eksempel.

En tom himmel?

Et interessant aspekt ved *The Rising* er at tekstene har blitt oppfattet og tolket på ulike måter av de som har anmeldt og skrevet om albumet. Det er særlig ett aspekt som deler kritikerne i to grupper, nemlig Springsteens bruk av det religiøse språket. Han har selv kommentert dette slik:

I think I went in search of those things on many of the songs and found myself moving toward religious imagery to explain some of the day's experiences. It's unavoidable to some degree because of the nature and the type of sacrifice that occurred (Burger, 2013, s. 296).

I tekstene omtales både Gud og djevel, «Allah's blessed rain», «holy cross», «the cross of my calling», «Mary in the garden», «holy pictures», «seven pictures of Buddha», «the prophet's on my tongue», «seven days, seven candles» osv. Noe må tydeligvis ha skjedd med Springsteens personlige tro i perioden etter 11. september, for aldri har hans tekster inneholdt flere religiøse motiver (Østbø, 2013, s. 164). Skal det religiøse vokabularet Springsteen tar i bruk først og fremst forstås ut i fra en eksplisitt religiøs kontekst? Eller skal det religiøse begrepsapparatet oppfattes slik at Springsteen har tømt ordene for sitt religiøse innhold, slik at tekstene primært inneholder sekulære og eksistensielle budskap? Svaret på dette er trolig ikke et enten-eller, men et både-og. I likhet med tekstene til flere andre artister er også Springsteens tekster bevisst tvetydige, formulert på en åpen og inkluderende måte. Den samme tvetydigheten finnes i mange av tekstene til Bob Dylan. Dylan-fans tolker og oversetter ofte Dylans tekster i samsvar med eget livssyn (Botvar, 2013).

En sekulær og eksistensiell forståelse av Springsteens tekster kan imidlertid synes nærliggende, ikke minst fordi flere av sangene forteller om mennesker som verken søker trøst hos en Gud eller finner mening i noe transcendent. I sangen «Countin' On A Miracle» brukes «tro» om en mellommenneskelig relasjon: «If I'm gonna believe, I'll put my faith darlin' in you». Jeg-personen henvender seg til en kjæreste og sier at deres skjebne ligger i Guds hender. Men i fortsettelsen brukes ikke ordet «himmel» om noe transcendent, det beskriver i stedet et aspekt ved relasjonen mellom to mennesker som elsker hverandre:

In God's hands our fate is complete
Your heaven's here in my heart
Our love is this dust beneath my feet

Heller ikke i «Worlds Apart» sier hovedpersonen at hun eller han setter sin lit til Gud, men til sitt medmenneske: «I seek faith in your kiss and comfort in your heart». Livet leves nå, og etter døden er alt støv og mørke:

We've got his moment now to live
Then it's all just dust and dark

Sammenhengen mellom støv (død) og mørke kan implisere at jeg-personen ikke tror på et liv etter døden. Det som er reelt er det som er i denne verden, her og nå. «You're Missing» inneholder en linje om Gud som «driver» i himmelen. Verbet «drift» kan bety drive avsted (som en sky på himmelen), eller i overført betydning: «Go through life without aim, purpose or self-control» (Hornby, 1985, s. 265). Denne beskrivelsen av Gud synes å innebære at jeg-personen ikke lenger tror på en allmektig Gud som har kontroll med det som skjer på jorden:

God's drifting in heaven
Devil's in the mailbox
I got dust on my shoes
Nothing but teardrops

Hvem er du i «You're Missing»? Det er først og fremst en kjær person som har omkommet. Men det kan også være Gud som er «missing». Gud er også blant de savnede. Hvor var Gud da tragedien inntraff? Mens Gud synes påfallende fraværende er djevelens tilstedeværelse desto mer konkret. I uttrykket «devil's in the mailbox» kan «devil» være en metafor for anthrax

eller miltbrann. Høsten 2001 mottok blant annet to senatorer i USA brev som inneholdt miltbrannbakterier.

I likhet med 11. september handler også *The Rising* først og fremst om menigmann: om de som går på jobb hver morgen og kommer hjem til middag etter arbeid hver kveld. Det var hverdagsmennesker som var både skurker, helter og ofre denne septemberdagen i 2001, og dette reflekteres også i tekstene på *The Rising*. Det er nettopp Springsteens troverdige og fengende skildringer av vanlige menneskers hverdagsstrev som for mange har gjort ham til nasjonalskald i USA. Et godt eksempel på dette er sangen «Nothing Man», som opprinnelig ble skrevet i 1994. Den handlet da om en Vietnam-veteran som lider av post-traumatisk stressyndrom. Sangen fikk imidlertid ny mening etter 11. september. Den gir stemme til de brannmennene som overlevde og tomheten de føler:

I'll show you courage you can understand
The pearl and silver
Restin' on my night table
It's just me Lord, pray I'm able

Jeg-personen er preget av nihilisme, samtidig som han ber om mot. Mot til hva? Hans revolver («the pearl and silver») ligger på nattbordet, og han ber om mot, enten til å avslutte sitt liv, eller til å fortsette å leve det.

Jeg-personen i «Empty Sky» våkner i en seng hvor det pleide å ligge to personer. Nå er den ene borte. Denne personen beskriver det hun eller han opplever med uttrykket «tom himmel». I bokstavelig forstand er himmelen tom fordi tvillingtårnene er borte. I billedlig forstand er himmelen tom fordi Gud synes fraværende. Denne tomheten har likhetstrekk med jeg-personens beskrivelse i siste del av sangen «Paradise», som omtaler øyne som er «empty as Paradise».

«Vi» og «de andre»

Om sangen «Worlds Apart» sier Springsteen: «I wanted Eastern voices, the presence of Allah» (Springsteen, 2003, s. 306). Til innspillingen inviterte han den pakistanske Asif Ali Khan Group til å bidra med sin musikk og sine rytmer. De spiller *qawwali*, en religiøs musikk med røtter i sufi-tradisjonen. Sufismen er islams mystikk, og er langt mindre dogmatisk enn

andre retninger i islam. «His collaboration with [Asif Ali] Khan exemplifies a tactic Springsteen deploys several times in *The Rising*: he strips religious traditions of dogma to celebrate the spiritual essence that binds them together» (Garman, 2007, s. 77). Qawwali-sangen bidrar dessuten til å gi «Worlds Apart» en gjenklang av menneskene «på den andre siden» av 9/11-konflikten. Ved at islamsk musikk blandes med amerikansk rock antyder Springsteen at musikk kan bidra til å bygge bro mellom mennesker med ulik kultur og religion:

We'll let blood build a bridge
Over mountains draped in stars
I'll meet you on the ridge
Between these worlds apart

Tekstens «vi» er to mennesker som elsker hverandre, men som er skilt fra hverandre på grunn av kulturelle og religiøse motsetninger. Kanskje dreier det seg om et kjærlighetsforhold mellom en amerikansk soldat og en afghansk kvinne? Sangens jeg-person forteller kjæresten: «I seek faith in your kiss and comfort in your heart». Også her brukes begrepet tro om en mellommenneskelig relasjon. Springsteens poeng er at de smertefulle minnene knyttet til tapet av mennesker man elsker ikke må bidra til enda mer hat og vold. «May the living let us in, before the dead tear us apart», synger han i «Worlds Apart».

En annen sang som vektlegger det å være sammen, samarbeide og utvikle fellesskap er «Let's Be Friends (Skin to Skin)». Når verden ramler sammen rundt oss, har vi ikke noe annet valg enn å søke til hverandre. Bare på den måten kan vi gjenfinne håpet og meningen. Dette er motvekten til adskilthet, konflikt og hat:

The time has come to let the past be history
Yeah, if we could just start talkin'
...
There's a lot of walls need tearing down
Together we could take them down one by one

I et intervju med *The New York Times* i 2002 uttalte Springsteen: «You can't be uncritical, but just a hope grounded in the real world of the living, friendship, work, family, Saturday night, that's where it resides. That's where I always found faith and spirit» (Graff, 2005, s. 300).

I «Paradise» forsøker Springsteen å beskrive lengselen etter livet «på den andre siden» fra to helt ulike perspektiv. I det første verset tar han utgangspunkt i ståstedet til en kvinnelig palestinsk selvmordsbomber, 18 år gamle Ayat al-Akhras, som i slutten av mars 2002 sprenget seg selv i et supermarked i Jerusalem, og tok med seg en 17 år gammel jødisk jente og en 55 år gammel sikkerhetsvakt i døden (Springsteen, 2003, s. 304). Begivenheten danner utgangspunktet for det første verset i «Paradise»:

Where the river runs black
I take the schoolbooks from your pack
Plastics, wire and your kiss
The breath of eternity on your lips

Selvmordsbomberen fjerner skolebøkene fra sitt barns ryggsekk og erstatter de med et dødelig våpen. Hun tar avskjed med sitt eget barn med et kyss som smaker av evighet. Mens hun gjør sine siste forberedelser og tar farvel med sine nærmeste venter hun samtidig på paradiset:

I hold my breath and close my eyes
And I wait for Paradise

Med denne beskrivelsen oppnår Springsteen noe viktig. Han får selvmordsbomberen til å framstå som et menneske og ikke bare som en drapsmaskin. Dermed oppstår følgende paradoks: tekstens jeg-person har mange menneskelige trekk, samtidig som hun gjør seg klar til å foreta en handling som bryter med selve forestillingen om hva det vil si å være menneskelig: «Springsteen asks the audience to empathize with this person even as we recognize the wrongness of her act. Her decision to kill herself and others is rooted in her belief in an afterlife infinitely better than the life here» (Graybill, 2010, s. 29).

I det neste verset beskriver enken etter en marinesoldat som omkom ved angrepet på Pentagon lengselen etter å møte mannen sin igjen. Også hun venter på paradiset. Sangen avsluttes med at tekstens «jeg» synker ned i vannet og ser den hun elsker «på den andre siden».

I break above the waves
I feel the sun upon my face

I stedet for å søke døden innser hun at livet her og nå er viktigere enn et eventuelt paradiset etter døden. Hun ser etter freden i den andres øyne, men den avdødes øyne er «as empty as paradise». Dave Marsh skriver om «den

fine, uttrykksfulle 'Paradise', der han [Bruce] går til angrep på hevnjerrige, selvmorderiske trosretninger, både sekulære og religiøse, som han betrakter som det motsatte av virkelig ekte åndelighet» (Marsh, 2007, s. 262).

Gjengjeldelse og hevn?

Flere artister var tidlig ute med sanger som reflekterte ulike sider ved de tragiske begivenhetene 11. september 2001. Neil Young reagerte straks med å skrive og spille inn «Let's Roll». Sangen handlet om passasjerene på flyet United 93, som gjorde opprør mot kaprerne og antakelig reddet Det hvite hus. En av passasjerene, Todd Beamer, sa «Let's Roll», før han og noen av de andre som var om bord forsøkte å uskadeliggjøre kaprerne. Beamer fikk snart heltestatus, og uttrykket «Let's Roll» fikk symbolsk betydning. I en tale fra november 2001 uttalte president Bush: «We have our marching orders: My fellow Americans, let's roll» (Bush, 2003, s. 66). Gjennom sin sang ønsket Neil Young å hedre de som var ombord på United 93. En sentral tanke i teksten er at når du står overfor ondskap er det en plikt å forsøke å utrydde den:

No one has the answer, but one thing is true
You've got to turn out evil, when it's coming after you
You've got to face it down, and when it tries to hide
You've got to go in after it, and never be denied
Time is running out, let's roll

I teksten sluttet Young seg indirekte til amerikansk utenrikspolitikk, som gjennom retorikken til George Bush forenklet konfliktene i verden, slik at alt handlet om motsetningsforholdet mellom det gode og det onde. «We're going after Satan, on the wings of a dove», sang Neil Young. Dersom amerikanerne går etter Satan på en dues vinger, antyder Young ikke bare at USA er på den rette siden, men på Guds side, for Gud er jo som kjent med Amerika. Duen er et symbol på fred og uskyld. Den mytiske ideen om at Gud er uløselig knyttet til én bestemt nasjon, og at denne nasjonen er uskyldig, kommer dermed til overflaten i Youngs tekst.

Den kjente countryartisten Toby Keith oppnådde stor popularitet med sangen «Courtesy of the Red, White and Blue (The Angry American)», der han ga sin støtte til krigen mot terror og invasjonen i Afghanistan. I likhet med Bush proklamerer Keith at alle som setter seg opp imot USA vil angre

bittert, fordi amerikanere reagerer med øye for øye, tann for tann. I tekstens første vers synger Keith om det fremste symbolet på patriotisme: det amerikanske flagget. I det siste verset blir tonen langt mer aggressiv:

Oh, justice will be served and the battle will rage
This big dog will fight when you rattle his cage
You'll be sorry that you messed with the U.S. of A.
'Cause we'll put a boot in your ass
It's the American way

Innholdet i sangene til Neil Young og Toby Keith ligger begge tett opp til retorikken i de talene George Bush holdt høsten 2001 og våren 2002. Når Neil Young sang «We're going after Satan» er det et godt eksempel på en «vi og de andre-tenkning»: «Vi» er de gode og vår fiende er Satan — den personifiserte ondskapen. I denne kampen er du enten med «oss» eller med «dem». Konflikten som føres er en konflikt mellom det gode og det onde, hvor USA representerer det gode som kjemper mot landene i «ondskapens akse».

Springsteen fokuserer verken på amerikanske symboler eller patriotisme. Det amerikanske flagget nevnes ikke i *The Rising*. Noen tolket likevel albumet som en støtte til George W. Bush og hans politikk. Det skyldtes først og fremst åpningssporet «Lonesome Day», som ble utgitt som single og brukt til lanseringen av hele albumet. Teksten kan tolkes som et uttrykk for et ønske om hevn:

House is on fire, viper's in the grass
A little revenge and this too shall pass
This too shall pass, I'm gonna pray
Right now, all I got's this lonesome day

Teksten er imidlertid tvetydig, jeg-personen velger å vente og be om at smerten skal forsvinne. Det er dessuten ikke nødvendigvis sammenfall mellom innholdet i en sangtekst og artistens eget ståsted. I et intervju med *Time* ga Springsteen uttrykk for at han støttet invasjonen i Afghanistan: «I think the invasion in Afghanistan was handled very, very smoothly» (Tyranigel, 2002, s. 52). Slike uttalelser, sammen med den tvetydige teksten i «Lonesome Day», ble av enkelte oppfattet slik at Springsteen stilte seg bak Bush-administrasjonens krig mot terrorisme. Etter at USA skiftet fokus fra Afghanistan til Irak hadde Springsteen igjen behov for å klargjøre sitt eget ståsted. Han kritiserte offentlig krigen mot Irak og støttet John Kerry og hans presidentkampanje i 2004. Linjene om hevn følges av følgende oppfordring:

Better ask questions before you shoot
Deceit and betrayal's a bitter fruit

«Empty Sky» var den siste sangen Springsteen skrev til *The Rising*. Den inneholder flere bibelreferanser, blant annet til «slettene ved Jordan». «The plains of Jordan» er trolig en referanse til 1 Mos 13, 10–11:

Lot løftet blikket og så at hele Jordan-sletten var rik på vann. Like til Soar var den som Herrens hage, som landet Egypt. Dette var før Herren hadde lagt Sodoma og Gomorra øde. Så valgte Lot seg hele Jordan-sletten og dro mot øst. Slik skiltes de [Lot og Abraham] fra hverandre.

Springsteen kobler slettene ved Jordan sammen med kunnskapens tre i Eden:

On the plains of Jordan
I cut my bow from the wood
Of this tree of evil
Of this tree of good

Lot valgte å bosette seg på de fruktbare slettene ved Jordan, i stedet for det mer ufruktbare landskapet i Kanaan. Dette viste seg å være et uklokt valg. Gud ødela byene på Jordan-sletten. I bibelteksten sammenlignes Jordan-sletten med Herrens hage, det vil si Eden. Treet i Springsteens tekst er treet til kunnskap om godt og ondt, som sammen med livets tre stod midt i Edens hage. Gud sa til de første menneskene at de kunne spise av alle trærne i hagen, unntatt treet til kunnskap om godt og ondt (1 Mos 2, 16–17). Poenget i Springsteens tekst er ikke knyttet til hvorvidt mennesket vil spise av treet eller ikke. Treet er i stedet et symbol på at alle mennesker står overfor valg. Jeg-personen har laget en bue av veden fra kunnskapstreet. Men vil hun eller han bruke denne buen til å utrette noe godt eller noe ondt? I fortsettelsen refererer Springsteen til Moselovens påbud om gjengjeldelse: «øye for øye, tann for tann» (2 Mos 21,24):

I want a kiss from your lips
I want an eye for an eye
I woke up this morning to an empty sky

Om «Empty Sky» har Springsteen uttalt:

Det er en ting som plager meg litt: Av og til når jeg synger den sangen, hører jeg folk applaudere når jeg synger linjen 'I want an eye for an eye'. Som tekstforfatter skriver du selvfølgelig alltid for å bli forstått, og denne spesielle linjen skrev jeg for å uttrykke hovedpersonens sinne og forvirring og

sorg. Jeg skrev den ikke som noen oppfordring til blind hevn eller mordlyst [...]. Jeg skjønner jo at det kan være noen velmenende få eller kanskje noen skrudde psykopater der ute som kan ha misforstått. Men ... når vi lever i en tid der liv står på spill, og med alle destruktive krefter som er i sving rundt om i verden, vil jeg gjerne forsikre meg om at linjen blir riktig forstått (Marsh, 2007, s. 268–269).

«La riket komme»

Det som skjedde 11. september 2001 var først og fremst et angrep på USAs posisjon i en stadig mer globalisert verden. World Trade Center symboliserte USA som økonomisk stormakt, mens Pentagon var symbolet på USA som militær stormakt. En sammenblanding av religion og politikk har vært et sentralt kjennetegn ved den amerikanske nasjonale identiteten helt fra starten av. *The Rising* inneholder imidlertid lite direkte analyse av det politiske klimaet som kjennetegnet USA etter 11. september.

President George W. Bush brakte tidlig en religiøs dimensjon inn i diskursen knyttet til 11.9. I mange taler gjentok han at den kampen som nå utspilte seg var en grunnleggende strid mellom det gode og det onde. Det onde måtte utryddes og utslettes. Amerikas kamp var sivilisasjonens kamp: «Freedom and fear, justice and cruelty, have always been at war, and we know that God is not neutral between them» (Reinfandt, 2005, s. 467). Som vi allerede har sett tar Springsteen avstand fra en slik svart-hvit tankegang. I «Lonesome Day» uttrykker han en spenning som er utbredt i amerikansk religiøsitet: spenningen mellom Gud og menneske, det himmelske og det jordiske, hellig og profant:

Let kingdom come
I'm gonna find my way
Through this lonesome day

«Let kingdom come» («La riket ditt komme») er en av bønnene i Fadervår (Matt 6, 10a).

I evangeliene brukes uttrykket «riket» eller «Guds rike» først og fremst om en fremtidig størrelse, om det fullkomne gudsrike. Den som ber denne bønningen ber om Guds eget inngrep i historien. Dette riket er ikke menneskets gjerning, men Guds. Umiddelbart etter bønningen «La riket ditt komme» sier tekstens jeg-person: «Jeg skal (selv) finne veien gjennom denne ensomme

dagen». Springsteen lar dermed det guddommelige og det menneskelige stå side ved side, uten at dette problematiseres eller tematiseres nærmere. Mennesket kan med andre ord både be om Guds inngripen, og samtidig uttrykke tillit til at det selv vil finne veien ut av vanskelighetene.

Springsteen unngår åpne kommentarer om politikk og ideologi. Men indirekte inneholder flere av sangene både en krass advarsel til jihadiske selvmordsbombere og en avvisning av kravet om hevn som kom fra det amerikanske folkedypet. Stemmene på *The Rising* gir ikke sin tilslutning til én bestemt nasjon eller én bestemt religion, men til dem som søker rettferdigheten og avviser forestillingen om øye for øye, tann for tann.

Omtrent samtidig med at Springsteen lanserte *The Rising*, utga sangeren og låtskriveren Steve Earle albumet *Jerusalem*. Utgivelsen ble oppfattet som kontroversiell, på grunn av sangen «John Walker Blues». John Walker Lindh var en ung amerikaner som konverterte til islam, reiste til Afghanistan og sluttet seg til Taliban. Han ble tatt til fange av amerikanske soldater og dømt til 20 år i fengsel. Steve Earle ble interessert i Lindh fordi han selv hadde en sønn på samme alder, og fordi Lindhs omvendelse til islam trolig hadde en sammenheng med påvirkningen fra hip hop. Sangen er skrevet fra Lindhs ståsted. Earle forsvarer ikke Lindh, men forsøker å forstå hvorfor en ung amerikaner slutter seg til Taliban. Religion, i dette tilfellet islam, spilte en sentral rolle for Lindh:

If my daddy could see me now—chains around my feet
He don't understand that sometimes
A man has got to fight for what he believes
And I believe God is great, all praise due to him
And if I should die, I'll rise up to the sky
Just like Jesus, peace be upon him

Teksten gjenspeiler islams syn på Jesus: Jesus ble ikke korsfestet, men han ble tatt direkte opp til himmelen for å unnsnippe lidelsen og ydmykelsen. Det viktigste ved Earles sang var imidlertid forsøket på å oppheve skillet mellom «oss» og «de andre». Etter 11. september ble det stadig lagt vekt på at USA er heltenes land. Al Qaida og Taliban ble sett på som umenneskelige og onde. Earle påpekte at Lindh både var amerikaner og Taliban-soldat. Dermed oppheves skillet mellom «oss» og «de andre», noe Steve Earle også ble kraftig kritisert for.

I likhet med Earle avviste Springsteen gjengjeldelsens politikk som går til krig mot Al Qaida og angriper islam. Likevel gir han heller ikke sin støtte til venstresiden, som hevder at årsaken til katastrofen 11.9 var USAs grådighet, arroganse og imperialistiske politikk. I stedet for de store forskjellene vektlegger Springsteen det menneskene har felles. *The Rising* er verken et forsøk på å rettferdiggjøre USA eller en demonisering av «de andre». I følge Springsteen er utgivelsen derimot et forsøk på å skape et musikalsk rom «where worlds collide and meet» (Graff, 2005, s. 300). Fremfor alt er *The Rising* et uttrykk for at det som skjedde 11. september 2001 var en universell tragedie som rammet alle mennesker, ikke bare USA. Ingen av tekstene trekker skillelinjer mellom «oss» og «de andre». *The Rising* kan dermed oppfattes som en protest mot et forenklet bilde av det «kristne» USA som angripes av «muslimske» terrorister.

Oppstandelse («rising») og himmelfart («ascension»)

Hva var det som gjorde sterkest inntrykk på Springsteen 11. september 2001? Det var særlig ett bilde som festet seg i bevisstheten og fikk stor betydning for flere av sangene på *The Rising*: «Blant de mange tragiske bildene fra den dagen, var det ett jeg ikke kunne glemme, av hjelpemannskapene som løp opp trappene mens andre løp i sikkerhet» (Dolan, 2012, s. 349, oversatt av Tom Thorsteinsen). I boka *Songs* tolker han brannmennenes oppstigning som en «ascension», eller himmelfart:

The sense of duty, the courage. Ascending into ... what? The religious image of ascension. The crossing of the line between this world, the world of blood, work, family, your children, earth, the breath in your lungs, the ground beneath your feet, all that is this life and ... the next (Springsteen, 2003, s. 304-305).

En himmelfart eller en himmelreise innebærer et gjennombrudd til et nytt eksistensnivå som overskrider det menneskelige. Den utbredte forestillingen om himmelen som Guds bolig har i mange religioner ført til et utbredt fortellingsmotiv om himmelfart, himmelreise eller direkte opptagelse i himmelen. I Bibelen finnes det flere fortellinger om mennesker som tas opp til himmelen. De føres hjem til Gud for ikke å vende tilbake. Beretningen om Kristi himmelfart (latin: *ascensio*) markerer at Jesus ikke lenger viser seg legemlig for disiplene, men er opphøyd til Guds side. Om profeten Elia fortelles det at han ble hentet opp til himmelen i en ildvogn.

En anerkjent engelsk ordbok (Hornby, 1985, s. 733–734) lister opp mange ulike betydninger av verbet *rise*. Minst sju av disse forekommer på *The Rising*:

- 1 *Appear above the horizon*:
 «Lonesome Day», ‘Dark sun’s on the rise’
 «The Fuse», ‘Blood moon risin’ in a sky black of dust’
 «You’re Missing», ‘You’re missing, when I see the sun rise’
- 2 *Get up from a lying, sitting or kneeling position*:
 «The Rising», ‘Come on up for the rising’
- 3 *Get out of bed*:
 «Waitin’ On a Sunny Day», ‘[Your smile] lifts away the blues when I rise’
- 4 *Come to the surface*:
 «Paradise», ‘I break above the waves’ (‘Break’ er her synonymt med ‘rise’)
- 5 *Develop greater intensity or energy*:
 «Mary’s Place», ‘My heart’s dark but it’s risin’
- 6 *Go, come, up or higher, reach a higher level or position*:
 «Further On Up the Road», ‘One sunny mornin’ we’ll rise I know’
 «Paradise», ‘Up to my heart the waters rise’
 «My City of Ruins», ‘Come on, rise up!’
 «The Rising», ‘Come on up for the rising’
- 7 *Come to life again (from the dead)*:
 «The Rising», ‘Come on up for the rising’
 «My City of Ruins», ‘Come on, rise up!’

I likhet med betydningen av verbet *rise* er også tittelen «The Rising» tventy-dig. I den første delen av sangen viser «the rising» først og fremst til brannmennesenes vei opp trappene i World Trade Center. «On my back’s a sixty-pound stone» synger jeg-personen, med henvisning til utstyret en brannmann må bære. Fortelleren i «The Rising» går gjennom ulike faser etter hvert som han stiger opp:

There’s spirits above and behind me
 Faces gone black, eyes burnin’ bright
 May their precious blood bind me
 Lord, as I stand before your fiery light

I *The Rising* kan brannmennene oppfattes som et bilde på Kristus. Slik Kristus fór opp til himmelen opplever også brannmennene en oppstandelse («rising») og himmelfart. Slik Kristus ga sitt liv for å gi liv til menneskene, ga brannmennene sitt liv for at andre mennesker skulle få leve.

Fortelleren sier at han bærer «the cross of his calling». Han har hørt klokke- ringe den morgenen. Teksten sier ikke eksplisitt hvilke klokker det er snakk om, men det er nærliggende å tenke på kirkeklokker. Fortelleren, som er død, sier at han også tenker på de andre som døde. Jeg-personen opplever nærværet til usynlige ånder (*spirits*), noe som sannsynligvis er en referanse til de menneskene som befinner seg under og over ham mens han beveger seg oppover trappene i World Trade Center. Til slutt står han foran Herrens brennende lys. Mot slutten av oppstigningen har han en visjon som han kaller «a dream of life», som munner ut i «sky of fullness, sky of blessed life (a dream of life)». Sangen ender med følgende refreng:

Come on up for the rising
Come on up, lay your hands in mine

Så hva er «the rising»? «It could be, literally or figuratively, the ascent to heaven» (Murphy, 2012, s. 187). Det er ingen tvil om Springsteen tillegger brannmenneskenes oppstigning en transcendent, religiøs betydning: «I start the song in the netherworld. The song moves into gospel and transformation» (Springsteen, 2005). Etter utgivelsen ble Springsteen intervjuet av Ted Koppel på ABC News. Koppel antydte at flere av sangene handler om oppstandelsen. Til dette svarte Springsteen:

Yeah, well I was a good Catholic boy when I was little, and so those images for me are always very close and they explain a lot about life. I was trying to describe the most powerful images of the 11th [...]. And that image to me was just an image I felt left with after that particular day, the ideas of those guys going up the stairs, up the stairs, ascending, ascending. They could be ascending a smoky staircase, you could be in the afterlife, moving on (Graybill, 2010, s. 19).

Forestillingen om en framtidig oppstandelse dukker også opp i sangen «Further On (Up the Road)»:

Further on up the road
Where the way is dark and the night is cold
One sunny mornin' we'll rise I know
And I'll meet you further on up the road

The Rising er et album om de personlige tragediene, men det er også en utgivelse hvor metaforbruken spiller en sentral rolle. Albumet inneholder mange referanser til det som stiger og er på vei opp, og til det som synker og er på vei ned. Den gjennomgående metaforen som setter sitt preg på hele utgivelsen er bevegelsen oppover, knyttet til tvetydigheten i verbet rise og substantivet rising: «And this rising lies in stark contrast to the buildings' collapse that the country saw countless times in the weeks after the tragedy: the Twin Towers collapsed while the country watched. It happened in real time again and again in the media. This collapse is a lasting image, one that Springsteen seized upon and inverted» (Gengaro, 2009, s. 31). Brannmennene er på vei opp trappene i en bygning som hvert øyeblikk kommer til å rase sammen og kollapse, men deres oppstigning er samtidig et bilde på mennesker som krysser grensen fra en jordisk tilværelse og over i en annen dimensjon.

Møt meg hos Maria

En hovedperson i Springsteens poetiske univers er en kvinne, og hun heter som regel Mary eller Maria. Hun opptrer i mange ulike roller og fasonger: hun har vært både hore, kjæreste, elskerinne, mor — og Maria, Jesu mor. På *The Rising*, en utgivelse som mer enn noe annet handler om å ta vare på hverandre i kjølvannet av en stor katastrofe, er Mary en samlende skikkelse. *The Rising* er den første utgivelsen hvor Springsteen beveger seg ut over kristendommens religiøse symbolspråk og inn i andre religioners univers. I «Mary's Place» refereres det innledningsvis både til buddhisme og islam: «I got seven pictures of Buddha, the prophet's on my tongue, eleven angels of mercy, sighin' over that black hole in the sun». Dette innebærer at invitasjonen til å komme til «Mary's Place» gjelder alle, uansett religiøs og kulturell bakgrunn. Og hva er da mer naturlig enn å samles nettopp på «Mary's Place»? Flere har påpekt at Mary her symboliserer den frigjørende kraften i rock and roll, som hos Springsteen ofte tillegges en religiøs betydning. «'Mary's Place' er Springsteens mest nakne troserklæring til *kraften, det majestetiske, mysteriet i rock and roll*» (Dolan, 2012, s. 352, oversatt av Tom Thorsteinsen). Men som så ofte ellers hos Springsteen bruker han religiøse navn, ord og begreper på en tvetydig måte. Et godt eksempel er Maria-skikkelsen i sangen «The Rising», hvor fortelleren sier:

I see you Mary in the garden
In the garden of a thousand sighs

Johannesevangeliet forteller at «der hvor Jesus ble korsfestet, var det en hage, og i hagen en ny grav som ingen ennå var blitt lagt i». Det samme evangeliet begynner fortellingen om oppstandelsen slik: «Tidlig om morgenen den første dagen i uken, mens det ennå er mørkt, kommer Maria Magdalena til graven. Da ser hun at steinen foran graven er tatt bort». (Joh 19, 41 og 20, 1). Om Marias tilstedeværelse i «The Rising» har Springsteen uttalt: «Once again, that's like someone's wife, or it could be a religious vision. I think the songs call for a blurring of those ideas. They had to meld in a certain way, the religious with the everyday» (Sweeting, 2002, s. 56). Denne presiseringen er viktig for å forstå hvordan Springsteen bruker det religiøse språket i *The Rising*. Hva er forholdet mellom det religiøse og sakrale på den ene siden og det sekulære og hverdagslige på den andre? Disse to holdes ikke fra hverandre, men de blandes og glir over i hverandre.

I en ellers innsiktsfull artikkel om *The Rising* kommenterer Roxanne Harde «Mary's Place» slik:

With all the religious imagery, 'Mary's Place' might well be read as a synonym for heaven, but it seems more likely, given the detailed focus on embodiment and corporeal pleasure, that this party is more an earthy, earthly wake than an ascension (Harde, 2010, s. 260).

Det er nettopp en slik enten-eller tankegang Springsteen forsøker å unngå og overvinne. Den religiøse språkbruken er bevisst tvetydig, noe som igjen innebærer at de som har en kristen bakgrunn hører kristne begreper og kristen teologi i sangene, mens de som ikke har et religiøst ståsted hører de samme ordene, uten at de forbindes med en religiøs dimensjon. Ut i fra følgende beskrivelse kan «Mary» derfor både være en kjæreste eller en kjær mor, og hun kan være jomfru Maria, som spiller en svært viktig rolle i katolisismen:

I got a picture of you in my locket
I keep it close to my heart
It's a light shining in my breast
Leading me through the dark

På samme måte kan «Mary's Place» være et festlokale hvor menneskene samles lørdag kveld, men det kan også være en kirke hvor menigheten samles søndag formiddag. Springsteen ble spurt om identiteten til Mary i

«Mary's Place», er det jomfru Maria, Jesu mor? Til dette svarte han: «Yeah, I've used that name a lot of times. I'm sure it's the Catholic coming out in me, you know? That was always the most beautiful name» (Sweeting, 2002, s. 56).

Springsteen har aldri vært noen ivrig kirkegjenger, men tragedien 11.9 fikk ham til å ta med familien sin til en kirke:

It's something we do once in a while, a small and intimate church. I like the people and I like the pastor and I liked his approach with the kids [his three children]. It gives the kids a little sense of place. It gives them a place to meditate on the experience of the Eleventh, and to have that experience in a congregation of people all trying to grapple with the spiritual significance of what had occurred (Masur, 2009, s. 170–171).

The Rising som gudstjeneste

En konsert med Springsteen har klare likhetstrekk med det som kjenner festen hos Mary i «Mary's Place». Springsteen byr på rock, en profan musikkstil som tilsynelatende ikke har noe med religion å gjøre. I et intervju med Aftenposten i 1981 uttalte han: «Rock handler om å leve, å overleve, om kjærlighet og desperasjon og kamp. At man ikke må gi opp» (Thyvold, 2012, s. 111–112). Rocken henvender seg med andre ord til grunnleggende eksistensielle sider ved livet. Likevel, for svært mange av dem som oppsøker Springsteens konserter handler rock også om en åndelig, transcendent dimensjon. Dette er grundig dokumentert av Linda K. Randall i boka *Finding Grace In the Concert Hall* (Randall, 2011), som er en bearbejdet masteroppgave med undertittelen: «Community & Meaning Among Springsteen Fans». I kapitlet «Joining the Church of Bruce and the Ministry of Rock 'n' Roll» forteller Randall om hvordan hun opplevde en Springsteen-konsert i desember 2002. Denne konserten var en del av turnéen i forbindelse med utgivelsen av *The Rising*:

This proved to be a terrific and transforming experience for me. And that is what it truly was—an experience—so much more than a rock and roll concert. In some fashion, I felt redeemed and forgiven for all my past bad life-decisions. My response was completely visceral, emotional, nonintellectual, and absolutely unexplainable in the moment. I felt in unison, with all those around me and with myself. To feel a part—me, a 53 year old middle-aged woman—of this joyous, raucous celebration of life, love, friendship, and music was an extraordinary encounter. I experienced transcendence, inclusion, redemption, and felt a part of the performance. I felt the grace of the universe (Randall, 2011, s. 10).

Randall sammenligner The Rising-konserten med vekkelsemøtene til den kjente predikanten Billy Graham:

Sitting in the concert hall, I heard and felt a truth and sincerity in the music engulfing me, a truth that touched me in a way no other music or musician had ever done. I am a child of the rock and roll generation; I cut my teeth to Elvis, learned to drive to the Beatles and the Rolling Stones, and then had been 'saved' by Billy Graham. Twice. What I felt after seeing Springsteen more clearly resembled the raw emotion I'd felt at the Billy Graham crusades I'd attended rather than the multitude of rock and roll shows I'd seen in the course of the past 38 years. I felt this man speaking to my heart, to my life's wins and losses. He identified with my struggles and frustrations, not waiting for me to identify with him, and perhaps that is his talent and genius. [...]. He was able to articulate all the angst and frustrations of life, while offering the gift that there is always hope (Randall, 2011, s. 10–11).

Randalls beskrivelse av *The Rising*-konserten er et godt eksempel på hvordan Springsteen i sine opptredener viderefører sin egen opplevelse av rock and roll som en forløsende kraft. Under en konsert i Barcelona sommeren 2002 (utgitt på DVD), fremførte Springsteen og The E Street Band mange av sangene fra *The Rising*. Konserthallen fungerer som et gigantisk menighetshus, og når han fremfører «Mary's Place» er det ikke vanskelig å se likhetstrekkene med en pastor i en pinsemenighet som leder sin menighet i allsangen: «Watch the reactions of the audience, the hand claps as the song begins, the arms in the air, the synchronicity, the responsiveness to Springsteen's every gesture, his every word—everyone in the building is part of the song» (Wiersema, 2011, s. 146). I «Mary's Place» synger Springsteen:

Singer's callin' up daylight
And waitin' for that shout from the crowd

I likhet med en prest eller en pastor er det artistens oppgave å kalle fram dagslyset, det vil si gi menneskene håp og lys i hverdagen. Dersom han lykkes med dette vil han få respons fra «menigheten» i form av ulike verbale utbrudd. Som Robert Wiersema hevder når han beskriver *Live in Barcelona*: «This isn't an audience, it's a congregation, and the message of the show is clear: life is complicated and hard, and at the same time holy and profound» (Wiersema, 2011, s. 146). Kveldens «predikant» avslutter «Mary's Place» med å falle ned på kne på scenen mens han utbryter: «Say amen, somebody!»

Dave Marsh har påpekt at Springsteens syn på musikkens muligheter til å røre ved det dypeste i mennesket minner mye om synet på musikk i

pinsebevegelsen: «In the Pentecostal Churches whose gospel music spawned so much of rock and roll the purpose of the music is to enhance interaction between congregation and performers» (Skinner Sawyers, 2004, s. 17–18). I sine konsertopptredener forsøker «predikanten» Bruce Springsteen å oppnå den samme effekten. Han bruker kristen terminologi i en rocke-kontekst, og kommuniserer med publikum nærmest slik en forkynner i pinsebevegelsen kommuniserer med sin menighet. Dette er ikke noe han bærer med seg fra sin katolske bakgrunn, men noe han har lært ved å observere svarte artister med bakgrunn fra protestantiske kirkesamfunn (Dinerstein, 2007).

Om Springsteens turneer har Barack Obama uttalt: «His tours are not so much concerts but communions» (Arnoff, 2010, s. 189). «Communion» betyr nattverd, og Obama er ikke alene om å beskrive Springsteens konserter som et fellesskap av mennesker som får del i noe transcendent. Om dette har Springsteen selv uttalt: «I've always felt that the musician's job [...] was to provide an alternative source of information, a spiritual and social rallying place, somewhere you went to have a communal experience» (Wenner, 2004).

«Waitin' on a Sunny Day»

Etter 22. juli fikk Springsteens musikk ny aktualitet i Norge. Et godt eksempel på dette er AUF-politikeren Lisa Marie Husby. Hun vokste opp med en far som hørte mye på Springsteen. En av sangene de begge likte svært godt var *The Rising*-sangen «Waitin' on a Sunny Day». Siden 2005, da Lisa var fjorten år, har hun sett alle norgeskonsertene til Springsteen, og samtidig blitt en av mange som valfarter Europa rundt for å oppleve sitt idol. Sommeren 2008 spilte Springsteen to kvelder for 80.000 mennesker på Valle Hovin. Helt foran ved scenen sto Lisa Marie Husby. Når «Waitin' on a Sunny Day» kommer stopper Springsteen foran Lisa Marie og tar hånden hennes. Det samme skjer kvelden etter, og enda en gang da Springsteen har konsert i Bergen sommeren 2009.

22. juli 2011 forberedte Husby seg til å være kioskvakt på Utøya. «It's raining, but there ain't a cloud in the sky. Everything will be okay», heter det i starten av «Waitin' on a Sunny Day». Kanskje nynnnet Husby på denne sangen som hun liker så godt, for ut over ettermiddagen 22. juli regner det kraftig på Utøya: «Et vedvarende silregn som gjorde både bakker, bygninger, busker,

stier og telt våte. Nettopp derfor stusser Lisa Marie når hun hører lyden av fyrverkeri. Iallfall tror hun at det er fyrverkeri, men i regnet? Det er selvsagt *Marerittet* som er i full gang» (Østbø, 2013, s. 253).

Lisa Marie Husby overlever massakren på Utøya. I tiden etter de dramatiske hendelsene har Springsteen spilt en viktig rolle i den mentale rekonesansen til AUFS tidligere fylkessekretær i Nord-Trøndelag, og seinere kommunestyremedlem for Orkdal Arbeiderparti. Ved ettårsmarkeringen 22. juli 2012 overvar hun minnemarkeringen på Utøya og dro deretter inn til Rådhusplassen: «Jeg kom sent og måtte mase meg frem foran scenen. Da det ble annonsert hvem som var neste artist ut, kan du høre noen hyle på tv-opptaket — et stort, skingrende hyl. Det e mæ!» (Østbø, 2013, s. 254).

Husby forteller at det har vært mange vanskelige dager etter Utøya, og hun har hørt mye på Springsteen: «Ikke bare på *The Rising*, men også sanger fra andre plater som betyr mye. De kan gi deg troen tilbake på mennesket om du føler deg trist» (Østbø, 2013, s. 254). 24. juli 2013 er Husby på Springsteens konsert i Leeds, hvor hun som vanlig befinner seg helt foran ved scenekanten. Også denne gangen stanser han foran Lisa Marie under «Waitin' on a Sunny Day». Han tar hånden hennes og synger mens han holder blikket hennes. Mot slutten av konserten fremfører han «Dancing in the Dark», og Lisa Marie ser at han peker på henne — kom opp hit! Hun tar et godt tak i Springsteens hånd og blir løftet opp på scenen. Hun danser med en av musikerne, men mot slutten av sangen vinker Springsteen på henne igjen. Han trenger en duettpartner for låtens siste vers. Etter konserten får Lisa Marie Husby møte Springsteen: «Alt toppet seg 24. juli i Leeds, da jeg fikk komme opp på scenen med Bruce og backstage etterpå» (Østbø, 2013, s. 259). Stein Østbø utdyper dette slik:

Så spesielt har dette vært for henne at hun ikke lenger har det samme behovet for å gå til psykolog. Lisa Marie, som etter Utøya-tragedien kunne gå i svart om hun hørte et skarpt smell i nærheten, har kommet seg ovenpå ved hjelp av «Bruce Springsteen-metoden.» [Husby sier at] «etter den dagen i Leeds har jeg ikke vært deprimert. Jeg har gitt beskjed til behandleren min at vi setter flere samtaler på vent fordi jeg ikke trenger det mer. Jeg tror at alle opplevelsene i sommer tippet vektskåla mi fra negativ til positiv. Alle de gode opplevelsene jeg har hatt etter 22. juli — både Springsteen-relatert og andre ting — har endelig overskygget de fæle opplevelsene (Østbø, 2013, s. 259).

Sammenfatning

Det var ikke tilfeldig at Springsteen valgte å fremføre nettopp «We Shall Overcome» under minnekonserten på Rådhusplassen 22. juli 2012. Både sangen og måten den ble fremført på bidro til å ta oppmerksomheten bort fra Springsteen selv. Denne kvelden var han ikke «the Boss» — han var en av oss. Han valgte ikke en sang han selv hadde skrevet, men en sang som opprinnelig er en spiritual, som de svarte i USA sang på bomullsmarkene og i kirkene mens de drømte om en framtid uten slaveri og undertrykking. Slavene sang:

I'll overcome some day
 I'll overcome some day
 If Jesus will be my leader
 I'll overcome some day

I sangen ga slavene uttrykk for en sterk overbevisning om at de en dag kom til å gå seirende ut av livets prøvelser. Hvorfor? På grunn av en sterk og til-litsfull relasjon til Jesus, «the leader».

På 1950-tallet gjorde den amerikanske borgerrettsbevegelsen «I'll Overcome Some Day» til sin sang (Stotts, 2010). Den ble spilt inn av Pete Seeger, og fikk nå tittelen «We Shall Overcome». Også sangens innhold ble endret. Den uttrykte fortsatt en sterk overbevisning om at tekstens «vi» skal seire, gå hånd i hånd, leve i fred og ikke frykte for noe. Alle referansene til Gud og Jesus ble fjernet, noe som bidro til at den kunne synges uavhengig av religiøs og livssynsmessig tilhørighet. I likhet med mange av sangene på *The Rising* kan «We Shall Overcome» både synges ut i fra troen på at Gud vil gripe inn og ut i fra troen på at mennesket selv vil være i stand til å finne veien ut av det som er vondt og vanskelig.

Linda K. Randall sammenligner en konsert med Springsteen med en transcendent opplevelse. Lisa Marie Husby sier at Springsteens sanger gir henne troen tilbake på mennesket. Andre tolker Springsteens tekster ut i fra et katolsk ståsted, og opplever at han bekrefter deres kristne identitet. Hva ligger til grunn for denne tvetydigheten? Er det et ledd i en kommersialisert og profitorientert markedsføring? Eller handler det om at han har samlet og satt sammen ulike religiøse enkeltelementer som «flyter omkring», løsrevet fra sin opprinnelige kontekst? I et intervju fra 2005 kommenterte Springsteen dette slik:

My music is filled with Catholic imagery. There was a powerful world of potent imagery that became alive and vibrant, and was both very frightening and held out a promise of ecstasies and paradise. There was this incredible internal landscape that they created in you. As I got older, I got a lot less defensive about it. I have inherited this particular landscape, and I can build it into something of my own (Pareles, 2005).

Mange av Springsteens tekster bærer preg av at han har arvet det han selv kaller «a spiritual geography» (Springsteen, 2005), mens han samtidig har utnyttet denne dimensjonen kreativt, og skapt et poetisk univers som er hans eget. Springsteen sier at han har bearbeidet religiøsiteten fra sin katolske oppvekst og gjort den åpen, universell og tilgjengelig for alle. Derfor appellerer *The Rising* både til mennesker som ikke har noe forhold til det religiøse, og til mennesker som identifiserer seg med en religiøs eller åndelig dimensjon. Derfor omfatter Springsteens «menighet» både troende og ikke-troende, og derfor fremsto han som en samlende skikkelse både etter 11. september, og på minnekonserten i Oslo 22. juli 2012.

Referanser

- Arnoff, S.H. (2010). *A Covenant Reversed: Bruce Springsteen and the Promised Land*. I R. Harde & I. Streight (Red.), *Reading the Boss. Interdisciplinary Approaches to the Works of Bruce Springsteen*. Lanham: Lexington Books.
- Botvar, P.K. (2013). *With God on our Side. Bob Dylan i norsk kirkeliv*. I P. Repstad & I. Trysnes (Red.), *Fra forsakelse til feelgood. Musikk, song og dans i religiøst liv*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Burger, J. (2013). *Springsteen on Springsteen*. London: Omnibus Press.
- Bush, G.W. (2003). *We Will Prevail. President George W. Bush on War, Terrorism and Freedom*. New York: Continuum.
- Dinerstein, J. (2007). The Soul Roots of Bruce Springsteen's American Dream. *American Music*, vol. 25(4), 441–476.
- Dolan, M. (2012). *Bruce Springsteen. Et liv med rock 'n' roll*. Oversatt av Tom Thorsteinsen. Oslo: Libretto Forlag.
- Garman, B. (2007). Models of Charity and Spirit. Bruce Springsteen, 9/11, and the War on Terror. I J. Ritter & J. Martin Daughtry (Red.), *Music in the Post-9/11 World*. New York: Routledge.

- Gengaro, C. L. (2009). Requiems for a City: Popular Music's Response to 9/11. *Popular Music and Society*, 32(1), 25–36.
- Graybill, M.S. (2010). "As Empty as Paradise": Reading Religion in Bruce Springsteen's *The Rising*. *Studies in American Culture*, 33(1), 17–35.
- Graff, G. (Red.) (2005). *The Ties That Bind. Bruce Springsteen A to E to Z*. Detroit: Visible Ink Press.
- Harde, R. (2010). "May Your Hope Give Us Hope": *The Rising* as a Site of Mourning. I R. Harde & I. Streight (Red.), *Reading the Boss. Interdisciplinary Approaches to the Works of Bruce Springsteen*. Lanham: Lexington Books.
- Hornby, A.S. (1985). (Red.). Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. Revised Edition. Oxford: Oxford University Press.
- Marsh, D. (2007). *Bruce Springsteen på scenen*. Oslo: Aller Forlag.
- Masur, L.P. (2009). *Runaway Dream. Born to Run and Bruce Springsteen's American Vision*. New York: Bloomsbury Press.
- Murphy, E.U. (2012). "The Country We Carry in Our Hearts Is Waiting": Bruce Springsteen and the Art of Social Change. I K. Womack, J. Zolten & M. Bernhard (Red.), *Bruce Springsteen, Cultural Studies, and the Runaway American Dream*. Farnham Surrey: Ashgate.
- Pareles, J. (2005). Inherited Landscape. Bruce Almighty. *New York Times*, 24.4.
- Randall, L.K. (2011). *Finding Grace In the Concert Hall. Community & Meaning Among Springsteen Fans*. Long Grove IL: Waveland Press.
- Reinfandt, C. (2005). Power, Poetics and the Popular: American Reactions to 9/11 and the Discourse of Redemptionism. *Anglia. Zeitschrift für englische Philologie*, Volume 122(3), 457–479.
- Skinner Sawyers, J. (2006). *Tougher Than the Rest. 100 Best Bruce Springsteen Songs*. New York: Omnibus Press.
- Springsteen, B. (2002). *The Rising*. Columbia Records. CD.
- Springsteen, B. (2003). *Bruce Springsteen & The E Street Band. Live in Barcelona*. Columbia. DVD.
- Springsteen, B. (2003). *Songs*. London: Virgin Books.
- Springsteen, B. (2005). *VH1 Storyteller*. DVD.
- Stotts, S. (2010). *We Shall Overcome. A Song That Changed the World*. New York: Clarion Books.

- Sweeting, A. (2002). Into the Fire. *Uncut Magazine* 64, 42–62.
- Thyvold, H-O. (2012). *Bruce Springsteen. Den siste amerikaner*. Oslo: Aschehoug.
- Tyrangiel, J. (2002). Bruce Rising: An Intimate Look at How Springsteen Turned 9/11 into a Message of Hope. *Time Magazine*, 5 Aug, 52–59.
- Wenner, J.S. (2004). Bruce Springsteen: 'We've Been Mised'. *Rolling Stone Magazine*, 14.10.
- Wiersema, R.J. (2011). *Walk Like a Man: Coming of Age with the Music of Bruce Springsteen*. Vancouver: Greystone Books.
- Østbø, S. (2013). *Blodsbrødre. Bruce Springsteen og oss*. Oslo: Vega Forlag.